

Vestlandet

Skjøtselsplan for Syltesetra: Hagan, Fræna kommune, Møre og Romsdal fylke.

Bioreg AS Rapport 2013 : 22

BIOREG AS

Rapport 2013:22

Utførende institusjon: Bioreg AS http://www.bioreg.as/	Kontaktpersoner: Finn Oldervik	ISBN-nr. 978-82-8215-251-8
Prosjektansvarlig: Finn Oldervik 6693 Mjosundet Tlf. 71 64 47 68 el. 414 38 852 E-post: finn@bioreg.as	Oppdragsgiver: Fylkesmannen i Møre og Romsdal ved Geir Moen	Dato: 31.10.2013 (Justert 02.01.2014)
Referanse: Folden Ø. & Oldervik, F.G. 2013. Skjøtselsplan for Syltesetra; Hagan, Fræna kommune, Møre og Romsdal Fylke. Bioreg AS rapport 2013 : 22. ISBN; 978-82-8215-251-8.		
Referat: Rapporten skildrar naturverdiar og artsmangfald for slåttemarka til gnr 52/2, Syltesetra; Hagan, Fræna. Vidare gjer rapporten greie for dei skjøtselstiltaka som bør setjast i verk for å taka vare på dei biologiske verdiane som er knytt til lokaliteten.		
4 emneord: Kulturlandskap Naturtype Skjøtselsplan Slåttemark		

Figur 1. Foto; Øystein Folden © 20.07.2013. Vi ser dei sentrale delane av lokaliteten på biletet. Huset lengst borte er ei hytte rett utanom lokaliteten. Vegskråninga og toppen av vegskråninga er tenkt slått for å gi ein slåttemarkskant mot areala med solblom som ligg innafor.

Innhald

Innhald	3
Føreord	4
A. Generell del	5
Slåttemarksutformingar på Vestlandet	5
Generelle råd ved skjøtsel og restaurering av verdifulle slåttemarker	6
B. Fræna; Syltesetra; Hagan.	8
Kjelder	13
Litteratur:	13
Munnlege kjelder:	14
Internett:	14
Ortofoto/kart.....	14
Bilete	16
Artsliste	18

Føreord

I samsvar med ei nasjonal handlingsplan for å taka vare på dei attverande slåttemarkane i Noreg vart det teke initiativ til å lage dei første skjøtselsplanane for Møre og Romsdal alt i 2010. Det er Fylkesmannen ved Geir Moen som samordnar dette arbeidet i fylket. Når det gjeld denne slåttemarkslokaliteten Syltesetra; Hagan i Fræna, så er den tidlegare kartlagd. Den vart lagd inn i Naturbase 12.07.2002 av John Bjarne Jordal. Som følgje av nye krav til skildring av naturtypelokalitetar, og fordi det har gått lang tid, var det no naudsynt å gjere ei ny naturfagleg undersøking som også gir grunnlag for ein skjøtselsplan.

Det er vår eiga undersøking som ligg til grunn for skildring og verdisetting og avgrensing, men det er også teke omsyn til skildringa i Naturbase der vi har funne dette relevant.

Lokaliteten ligg aust for Elnesvågen, ved foten av Kvannfjellet, 2 km vest for grensa til Eide kommune. Lokaliteten ligg i ei vestvendt li. Syltesetra har tidlegare hatt mange dellokalitetar av solblom *Arnica montana*. Så seint som i 2002 kan ein vel seie at området har representert den nordlegaste førekomsten av solblom som har hatt noko omfang og styrke. Ein del av områda der det var påvist solblom i 2002 blei oppsøkt i 2013 i samband med nyregistreringa av denne lokaliteten, og det ser ut til å vere ein generell og stor tilbakegang, sjølv om ein må undersøke meir for å slå dette fast heilt sikkert.

Tilstanden for slåttemarka i denne lokaliteten må reknast som svært dårleg, så dårleg at det knapt er råd å sjå for seg at dette har vore ei slåttemark. Men førekomsten av solblom er avhengig av at ein driv skjøtsel her. Dette må difor reknast som eit reint restaureringsprosjekt.

Skjøtselsplanen for området har som hovudoppgåve å ta vare på det opphavlege artsmangfaldet, og då ved ein skjøtselsmåte som liknar mest mogleg på den tradisjonelle, dvs. med minimal gjødsling og relativt sein slått, samanlikna med dagens siloslått. Det er dessutan heilt naudsynt å supplera med litt haustbeite.

Vi vil med dette få takke Fylkesmannen i Møre og Romsdal v/Geir Moen for oppdraget og for eit godt samarbeid om prosjektet. Så vil vi også rette ein takk til eigar og brukar av den aktuelle slåttemarka for velvilje og tålmod når vi har ringt og mast om opplysningar.

Mjosundet i Aure 31. oktober 2013 Tingvoll 31. oktober 2013

For Bioreg AS

Finn Gunnar Oldervik

Øystein Folden

(Det er gjort ei justering av planen den 2. jan. 2014)

A. Generell del

Slåttemarker er areal som vert regelmessig slått. Semi-naturleg slåttemark eller såkalla natureng, er slåttemarker som er forma gjennom rydding og lang tids tradisjonell slått. Dei er ofte overflatelydda, men ikkje oppdyrka og tilsådd i seinare tid, og ikkje eller svært lite gjødsla. Dei vert slått seint i sesongen. Slåttemarkene vert eller vart gjerne haustbeita og ofte også vårbeita. Korleis slåttemarkene har vore skjøtta varierer noko frå stad til stad og frå landsdel til landsdel. Slåttemarkene er urte- og grasdominerte og oftast svært artsrike. Dei kan vere opne eller tresette.

Tresette slåttemarker med styvingstre som vert hausta ved lauving er i dag svært sjeldne. Slike såkalla lauvenger vart gjerne beita om våren, slått ein gong seint om sommaren og beita om hausten. I tillegg vart greinene på trea hausta til fôr med eit tidsintervall på 5-8 år. I gammal tid spelte også myr ei viktig rolle som slåtteareal (slåttemyr). Dei fleste jordvassmyrane i Noreg har tidlegare vore slått, men myrslåtten tok i stor grad slutt for ganske lenge sidan og vart praktisert berre nokre få stader fram til slutten av 1950-åra. Nokre av slåttemyrane gror att, medan andre endrar seg mindre, her er det truleg få tydelege biologiske spor frå slåttedrifta. Det er registrert få lauvenger og slåttemyrar som framleis er i hevd.

Dei ulike slåttemarkene høyrer til blant våre mest artsrike naturtypar, og er viktige også for andre organismar enn karplantar. T.d. er rundt 70 prosent av dagsommarfuglane våre knytt til open engvegetasjon (særlig urterik slåttemark) og fleire vadefuglar brukar strandenger (slått eller beita) som hekkeområde og rasteplassar under trekket. I tillegg har slåttemarker mykje å seia for mange truga artar av beitemarksopp. Slåttemark kan ikkje erstattast av beitemark fordi dei inneheld vegetasjonstypar og fleire artar som ikkje klarer seg i område som berre vert beita. Samanlikna med naturbeitemark har slåttemark generelt det høgaste artsmangfaldet og dei største bestandane av fleire truga engartar. Gjennom historia har slåttemark vore, og vil framleis vere, om vi tek vare på dei, viktige "levande genbankar". I tillegg er dei berekraftige økosystem som har vore eit nøkkelement i norsk landbruk i fleire tusen år. Men driftsendringar på 1900-talet har ført til at slåttemark no er mellom våre mest truga naturtypar.

Slåttemarksutformingar på Vestlandet

Den store variasjonen i slåttemarksvegetasjonen i Noreg er enno berre delvis kartlagt. I det følgjande har vi likevel prøvd å peike på nokre utformingar av slåttemarksvegetasjon som er særeigne for Vestlandet og dermed gir fylka her eit særskilt forvaltningsansvar. Vi gjev òg døme på nokre verdifulle lokalitetar.

I Møre og Romsdal har ein svært godt oversyn over tradisjonelle slåttemarker fordi det her nyleg er gjort ei samanstilling av kunnskapen om denne naturtypen (Jordal 2007). 178 lokalitetar vert omtala i rapporten frå dette prosjektet, og slåttemarker er registrert i 29 av dei 37 kommunane i fylket. Lokalitetane finst likevel først og fremst konsentrert innan mindre geografiske område, og kommunane Stordal (22 lokalitetar, særleg i Nördredalen), Rauma (28 lokalitetar, særleg i øvre Romsdalen), Tingvoll (19 lokalitetar, særleg i Vågbø-Holmeide) og Sunndal (16, særleg ved fjellgardane) har flest kjende lokalitetar. Frisk fattigeng, ofte med stort artsmangfald, er truleg den viktigaste vegetasjonstypen. 64 raudlisteartar er registrert i dei registrerte slåttemarkene (13 karplantar, 1 sommarfuglart og 50 soppartar).

- Ein særleg verdifull lokalitet er Skutholmen, Fræna, der det finst eit heilskapleg fiskarbondelandskap som vert skjøtta tradisjonelt og har mange gamle kulturlandskapselement m.a. mange små 1x2-meters potetåkrar i bergskortene. Slåttemarkene vert slått med ljå. Her finst mange raudlista beitemarkssopp. Staden er veglaus og kan nåast med robåt over eit 50 meter breitt sund.

- Langs Grøvvassdraget (Sunddal, utvalt for MR i 2008) og i øvre Romsdalen (Rauma) finst tørre-friske slåttemarkar med fleire tørrengsartar som *Pilosella*-artar og sjeldne soppar.
- Stordal kommune har kanskje landets største bestandar av kvitkurle som i stor grad er knytt til restar av slåttemark.
- Nordre Sunnmøre er eit kjerneområde for solblom. Meir enn 30 000 blomsterstenglar er registrert innan dette området. Dessverre er det no berre sporadisk hobby slått igjen her.

I Hordaland har m.a. Losvik (1988) studert slåttemarksvegetasjon. Fire utformingar av jordnøtteng (frisk fattigeng, jordnøttutforming) finst langs kysten her:

Jordnøttengene har ei spesifikk norsk artssamansetjing: Viktige lokalitetar er m.a. Urangsvåg, Bømlø og Gjuvsland, Varaldsøy.

I Sogn og Fjordane har miljøet rundt Ingvild Austad på Høgskulen over fleire tiår forska på og gjort ei rekkje registreringar i dei tradisjonelle slåtteengene i fylket. Også i Sogn og Fjordane er det registrert fleire jordnøttenger. Kystblåstjernerdominerte slåttemarkar finst i ytre kyststrok, m.a. i Gåsvær i Solund, og lokalitetane Sandøyna, Vilnes og Hamna i Askvoll. Ein viktig slåttemarkslokalitet finst på Øvre Ormelid, ein hyllegard i Luster. Her finst tørrenger med m.a. brudespore, vanleg nattfiol og bakkesøte. Det er registrert mange slåttemarkar i Sogn og Fjordane, men fleire av registreringane er gjort for relativt lenge sidan og stoda i dag er uviss. På Grinde i Leikanger finst ei flott lauveng der både trea og enga framleis vert haldne i hevd.

I Rogaland er det registrert få slåttemarkar. I Funningsland, Hjelmeland finst ei dei få attverande solblomslokalitetane i fylket. Diverre vert den ikkje slått no.

Generelle råd ved skjøtsel og restaurering av verdifulle slåttemarkar

Skjøtsel

Beste måten å skjøtte ei gammal, artsrik eng på, er å følgje opp den tradisjonelle driftsforma, utan gjødsling og med sein slått. Det tradisjonelle slåttetidspunktet har variert noko frå stad til stad avhengig av klima og høgd over havet. Difor er det viktig å finne ut kva som har vore vanleg på den aktuelle lokaliteten eller i nærområdet frå gammalt av. Slått før 10. juli var svært uvanleg.

En bør nytte lett reiskap (ljå, tohjuls slåmaskin eller lettare traktor) der det er mogleg. Graset må bakketørkast eller hesjast før det vert fjerna. I tillegg til at ein får tørt og godt hø, er bakketørkinga viktig for at frøa til engartane både skal få modne ferdig og vert liggjande att på enga når høyet vert samla saman og køyrd vekk.

Mange stadar på Vestlandet har engene i tillegg vore beita, anten vår eller haust eller begge delar. Berre beiting kan ikkje erstatte slått, men er dette einaste moglege skjøtsel i en periode, er storfebeiting det mest skånsame. Storfeet vel ikkje ut "godbitane" slik sauene gjer. Men beitepresset må ikkje vere for stort, og ein må rekne med noko manuell etterrydding. Der ein har tidlegblømande artar, som til dømes svartkurle, er det særleg viktig at ein unngår vårbeite.

Restaurering

Når det gjeld restaurering av enger som er i attgroing og utviding av eksisterande slåtteareal er det viktig å ikkje setje i gang med meir omfattande restaurering enn det ein klarar å følgje opp med skjøtsel i ettertid.

Dersom det er mange delfelt som skal restaurerast, kan det vere lurt å ta det trinnvis over fleire sesongar. Slik vert det meir overkomeleg, og ein får erfaring med kor omfattande dei ulike tiltaka er og kor mykje ein kan vente å få gjennomført per sesong.

Hogst/grovrydding bør helst gjennomførast på frosen og gjerne bar mark. Då unngår ein skadar på undervegetasjonen, og samstundes er det enklare å få ein lågast mogleg stubbe. Rydding i snø kan vere meir tungvint. Mindre buskar og oppslag kan òg ryddast om sommaren når det er tørt og mykje av biomassen er samla i blada.

I slåtteenger som *ikkje* har vore tresette er det ikkje noko poeng i å setje att tre ved rydding, men gamle styvingstre bør få stå. Eit og anna lauvtre med fin og vid krone kan òg gjerne få stå. Alle gran/furu og framande treslag bør fjernast.

Etter hogst er det særleg viktig at alt ryddeavfall, kvist, stubbar og liknande vert samla saman og brend på eigna stader, og aller helst frakta ut av området. Dette for å unngå unødige oppgjødsling. Ryddeavfall som ligg spreidd utover vil elles fort føre til ny dominans av uønska snarveksande, konkurransesterke vegetasjon. Av same grunn er oppflising og spreieing av flis i området ikkje å tilrå.

Attståande biomasse vil ta opp noko av næringa som vert frigjort frå daude røter av tre og buskar som har vert rydda bort. Dette gir ein gjødslingsverknad som lett fører til uønska nitrogenkrevjande artar (t.d. bringebær og brennesle). Gradvis opning er difor viktig. Gjødslingsverknad saman med auka ljossinnstråling fører gjerne òg til ein del etterrenning. Det er mest effektivt å slå lauvrenningane i juli, når det er minst energi samla i rotsystemet. Dette fell normalt saman med slåttetidspunktet. Det kan likevel vere nødvendig å rydde lauvrenningar fleire gonger dei par første sesongane.

Korleis verta kvitt problemartar?

Osp spreier seg ved rotskot, og rydding kan i mange tilfelle føre til omfattande renning. Det kan difor løne seg å ringborke osp ved å skjere eit ca. fem cm breitt band rundt treet nedanfor den nedste greina. Det er viktig at snittet er såpass djupt at all borken forsvinn, slik at transporten av næringsstoff stoppar heilt opp. Det er lettast å ringborke om våren. Etter tre somrar må dei daude trea fjernast.

Stubbar må kappast heilt ned til bakken, anten i samband med hogsten eller ved etterrydding på barmark. Større stubbar vil rotne fortare om ein skil borken frå veden med eit spett eller liknande, og deretter stappar jord i mellom. Med unntak av osp og or kan ein òg unngå renningar på denne måten. Dette kan t.d. vere aktuelt i kantar som hindrar ljossinnstråling til slåttemarka.

Problemartar som bringebær- og rosekratt, brennesle og mjøduert vil normalt forsvinne ved slått over tid. Men for å få dei bort kan det i byrjinga vere nødvendig å slå fleire gonger per sesong med lå eller krattryddar. Felt med einstape bør slåast ned med kjepp, ikkje skjerast ned. På denne måten held bregna fram med å transportere næring frå røtene, og utarmar dermed rotsystemet sitt. Bregna bør så fjernast om hausten.

Platanlønn veks svært godt under dei rådande klimatiske tilhøva vi har i kyst- og fjordstrøk i store delar av Noreg. Ungplantane toler å vekse i skugge, noko som gjev platanlønna fortrinn framfor mange andre treslag. Den spreier seg berre med frø som spirer tidleg på våren i store mengder. Eit felteksperiment i Flostrand naturreservat i Sogn og Fjordane (Hamre et al 2009) viste at den beste måten å bekjempe den på, å rykke småplantane opp med rota. Alternativt kan ein beite området ei stund med geit eller sau. Dette vil krevje inngjerding for å få høg nok beiteintensitet i dei områda der ein vil bekjempe platanlønna. Ein må vere merksam på at sauene beiter på gras og urter før den tek platanlønna. Ein bør også vere merksam på at trakk ved beiting gjev opa jord som i neste omgang vil føre til betra spiretilhøve for platanlønnfrø.

Samstundes som ein set inn tiltak mot ungplantane, må ein også setje inn tiltak mot alle større tre. Dette gjer ein gjennom å ringberke dei. Ein gjer dette på same måte som for osp, ved å skjere eit minimum fem cm breitt band rundt treet nedanfor den nedste greina. Etter ringberking av platanlønn vil ein kunne få mange skot under barkestaden. Desse skota må fjernast, særleg på mindre tre, då desse i sin tur kan bidra til at treet overlever. Dei daude trea må seinare fjernast.

Mange stader står platanlønn som tuntre. Dette er ofte store og flotte tre, men dei kan bidra til betydeleg frøspreiing, og gjerne over større område. Slike tre bør hoggast som eit ledd i kampen mot spreieing av arten.

For meir utfyllande stoff om skjøtsel, restaurering og hevd:

Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker er å finne på DN sine heimesider: <http://miljodirektoratet.no/no/Publikasjoner/Publikasjoner-fra-DirNat/Annet/Skjotselsboka/>

B. Fræna; Syltesetra; Hagan.

SØKBARE EGENSKAPER (for Naturbase)										
Navn på lokaliteten Syltesetra; Hagan					Kommune Fræna			Områdenr.		
ID i Naturbase BN00020331			Registrert i felt av: Øystein Folden, Bioreg AS				Dato: 20.07.2013			
Eventuelle tidligere registreringer (år og navn) og andre kilder (skriftlige og muntlige) John Bjarne Jordal, 12.07.2002 Tor André Weness Syltesether, grunneigar Ottar Moen, tidlegare brukar							Skjøtselsavtale: Inngått år: Utløper år:			
Hovudnaturtype: Slåttemark D01				55 % andel		Utformingar:				
Tilleggsnaturtyper: Naturbeitemark D04				45 % andel		Svak lågurt-slåtteeeng (D0115)		50 %		
						svak lågurt slåttefukteng (D0119)		5 %		
						svak lågurteng (D0415)		45 %.		
Verdi (A, B, C): B				Annen dokumentasjon (bilder, belagte arter m.m.)						
Påvirkningsfaktorer (kodeliste i håndbok 13, vedlegg 11) Ingen										
Stedkvalitet		Tilstand/Hevd			Bruk (nå):			Vegetasjonstyper:		
< 20 m	x	God			Slått		Torvtekt	D0115 D0119 D0415		
20 - 50 m		Svak			Beite		Brenning			
50-100 m		Ingen			Pløying		Park/hagestell			
> 100 m		Gjengrodd	x		Gjødsling					
		Dårlig			Lauving					
OMRÅDEBESKRIVELSE (For Naturbase og som grunnlag for skjøtselsplanen)										
<p>INNLEIING</p> <p>John Bjarne Jordal har vore på denne lokaliteten tidlegare og det ligg føre ei skildring frå 12.07.2002. Den 20.07.2013 vart lokaliteten oppsøkt på ny og då med det føremålet å sjå korleis lokaliteten er no, og i tillegg tilpasse skildringa til dei nye kartleggingsstandardane. Det var Bioreg AS ved Øystein Folden som utførte denne siste undersøkinga.</p> <p>Lokaliteten er no redusert litt i nord og utvida litt mot sør, for å få med ein delokalitet av solblom, og elles justert ein del.</p>										
<p>PLASSERING OG NATURGRUNNLAG:</p> <p>Lokaliteten ligg vestvendt, rett på oversida av tunet på gnr 52/2 i Syltesetra, i grensa mellom innmark og utmark. Berggrunnen består av amfibolitt og paragneis, med stadvis tjukk morene oppå. Området ligg i sørboreal vegetasjonssone (SB) og i sterkt oseanisk seksjon (O3), humid underseksjon (O3h). Lokaliteten er avgrensa i hovudsak på basis av ortofoto/kart, og er betre enn 20 m.</p>										

NATURTYPAR, UTFORMINGAR OG VEGETASJONSTYPAR: Lokaliteten er tidlegare avgrensa som slåttemark (D01). Det finst areal på lokaliteten som blir slått, men ikkje av ein verdi som gjer det til ein naturtype. Delar av lokaliteten kan restaurerast til slåttemark, men einaste verdien ein kan sjå føre seg kan vere der etter restaurering er solblom på areal ved siden av det som blir slått.

Ut frå det som ein gong har vore på ein del av lokaliteten, vel ein å definere dette som eit restaureringsobjekt av slåttemark (D01) og ein håpar at rett skjøtsel kan gjere noko av arealet til svak lågurtslåtteeeng (D0115) og ved bekken noko svak lågurt slåttfukteng (D0119).

Resten vil vere gjerda inn saman med slåttemarka, og ein legg opp til at dette vil fungere som naturbeitemark.

ARTSMANGFALD:

Frå Jordal sitt besøk 12.07.2002 nemner han berre solblom: «Solblomen står i kantane, på dei udyrka partia. Det vart telt opp rundt 20 stenglar av solblom ved MQ 1244 7076 ovanfor husa, og elles 5 planter til ved MQ 1242 7078 nord for husa.»

Av plantar vart det i 2013 påvist følgjande artar; Bjønnekam, bjørk, bleikstarr, blokkebær, blåbær, blåklokke, blåknapp, bringebær, bråtestarr, einer, engfrytle, enghumleblom, engsyre, firkantperikum, flekkmariland, geitrams, geitsvingel, grov nattfiol, gulaks, gullris, harerug, heisiv, hengeving, hestehov, klokkevintergrønn, krattmjølke, kvitblattistel, legeveronika, liljekonvall, mjøduert, myrtistel, nikkevintergrønn, raud jonsokblom, reinfann, rogn, ryllik, ryllsiv, røsslyng, skogburkne, skogsnelle, skogstjerne, skogstorkenebb, smalkjempe, smyle, småmarimjelle, solblom (VU, to lokalitetar, 1 + 8 blomstrande), stormarimjelle, sumphaukeskjegg, sølvbunke, teiebær, tepperot, tiriltunge, øyrevier.

Jordal har ved sitt besøk i 2002 funne i alt 3 lokalitetar med solblom innafor den gamle lokalitetsavgrensinga, og vidare den som blir tatt med i den nye lokaliteten no, i følge Artskart. Av desse er to lokalitetar attfunne i 2013. Området der lokaliteten rett aust for husa er registrert blei ganske nøye saumfart, utan at ein fann blomar eller rosettar. Tilstanden i området gjer at dette var omtrent som venta. Den nordre funnstaden er no endevendt med gravemaskin, viss han er rett plassert på Artskart. Det kan også vere at det har vore solblom nær bekken (Ottar Moen, pers. med.), men det var i alle fall ikkje blømande eksemplar i dette området då vi var der i 2013. Men områda langs bekken såg i alle fall ut til å ha eit visst potensial, så det var difor det blei leita noko der.

I 2002 då Jordal var her, blei det funne solblom fleire stader ved Syltesetra, og dette kan seiast nasjonalt å ha vore den nordlegaste lokaliteten med fleire dellokalitetar og eit visst tal planter. Det finst nokre få lokalitetar vidare nordover til Stokke i Gjemnes, men alle desse er små. Mykje tyder no på at dei fleste dellokalitetane ved Syltesetra har gått mykje tilbake sidan 2002, og truleg er det berre to dellokalitetar ved to hytter rett søraust for denne lokaliteten som har noko mengd med individ (48 + 112 blømande) i 2013.

BRUK, TILSTAND OG PÅVERKNAD:

Jordahl opplyser at det har vore slåtteenger på lokaliteten og refererer til Britt Eli Sylteseter. Ottar Moen (pers. med.) har fått opplyst av Ole Syltesether, bestefar til noverande eigar, at slåttenga hadde vore brakklagd alt frå han si tid. Ein må difor meir enn 50 år tilbake i tid for å finne slåttenga her i vanleg drift. Moen opplyste elles at han beita området her med sau nokre år etter Jordal sitt besøk. Sauene gjekk då i området mesteparten av sommaren. Noverande eigar opplyser at det i fleire vendingar er hogd småskog på lokaliteten. Flyfoto av området viser eit område som er ganske gjengrodd med småskog.

Nord for bekken blir noko slått med grasklippar og noko med kantklippar rundt ei campingvogn. Det er det einaste arealet som har ein slags hevd, sjølv om både måte og tidspunkt for skjøtsel har ført til at dei biologiske kvalitetane som kan ha vore der truleg ikkje er der lenger. Resten av arealet på nordsida av bekken blir rydda og tynna for skog, men har skogsbotn som blåbærlyng. Sør for bekken er det ei stripe nærast husa som truleg er plant nok til å kunne slåast. Her er det i dag i hovudsak bringebær. Mellom denne stripa og austgrensa for lokaliteten er det ujamn skogsbotn med blåbær og flekkar med noko meir grasvekstar, med til dels store steinar som stikk opp. Heilt i sør er det litt meir jord mellom steinane og såleis litt større flekkar som har hatt gras, og som i framtida kanskje kan slåast. Her står det ein del lauvskog. Heilt sør i den nye lokaliteten er det lagt til eit areal med tresett grasmark mellom lyng og kratt.

Solblomlokaliteten som blomstra i 2013 står akkurat i kanten av der den gamle stien mellom tunet og brønnen gikk.

Når ein vurderer struktur og tilstand så kan ein tenke seg at det som no er bringebærfelt og dessutan ei stripe vest for denne der det no er veg/gardsplass, kan ha vore slåttemark. Resten ser meir ut som areal for raskeslått eller helst areal som har vore gjerda inne saman med slåttemarka og beita av saman med håbeite. Både svært sein raskeslått og seint beite (slutten av august eller seinare) er truleg gunstig for solblom. Beite, særleg med sau, før eit stykke ut i august, vil normalt føre til at solblomen ikkje får blomstre ferdig og frø seg.

FRAMANDE ARTAR: Edelgran, europalerk, gran, solbær.

KULTURMINNE:

Ingen registrert.

SKJØTSEL OG OMSYN:

For at denne lokaliteten skal ha nokon verdi i framtida, må ein få til ein skjøtsel der noko av arealet blir slått, og at ein saman med dette arealet gjerder inn kantareal der solblomen står og har stått, slik at desse areala kan bli skjøtta ved raskeslått eller etterbeite.

Det er råd å få til areal som kan slåast, men desse areala vil i seg sjølv ikkje få nokon verdi i denne samanhengen dei første tiåra. Verdien vil kunne kome i form av at ein får til kantsoner slik at ein kan oppretthalde og helst auke førekomsten av solblom.

DEL AV HEILSKAPLEG LANDSKAP:

Lokaliteten ligg i eit jordbrukslandskap, men spora etter småskalalandbruket held på å bli viska ut. Det er ein beiteskogslokalitet verdi B litt lenger vest. Ved hyttene i søraust er det ein småbiotoplokalitet verdi B og litt lenger sør ei rikmyr verdi A. Lokalitetane treng truleg revisjon, så det kan vere verdiane for desse også er endra.

VERDIGRUNNGJEVING:

Jordal ga denne lokaliteten verdi B. Det som måtte vere igjen av den gamle slåttemarka no er truleg det som står fullt av bringebær og nokre småflekkekar der det er hogd småbjørk i fleire rundar dei siste åra, i tillegg til plenen rundt campingvogna. Ei vurdering av den same lokaliteten no, dvs som slåttemark, vil nok ikkje gi verdi i det heile, og det er også eit spørsmål om ein kan rekne dette som slåttemark slik det er no. Sidan lokaliteten er og har vore blant Noregs nordlegaste solblomlokalitetar, så tilseier det likevel at lokaliteten reint generelt må verdisetjast ganske høgt.

Som følge av solblomen som er funnen også i 2013 og ikkje minst det ein veit om solblomen i 2002 gjer at ein vil prøve å gjenskapa ein slåttemarkskant som gjer at det framleis vil vere levelege tilhøve for solblom. I von om dette set ein difor verdien til; *Viktig - B.*

SKJØTSELSPLAN

DATO skjøtselsplan: 31.10.2013	UTFORMA AV: Øystein Folden		FIRMA: Bioreg AS	
UTM 32N 6970760 412435	Gnr/bnr. 52/1 52/2	AREAL (noverande): 0,2 daa	AREAL etter evt.restaurering: 1,2 daa slåttemark 1,0 daa naturbeitemark	Del av verneområde? Nei
Kontakt med grunneigar/bruker (ev /informant). Grunneigar 52/2 Tor Andrè Weness Syltesether Grunneigar 52/1 Finn Tore Sylte Tidlegare brukar: Ottar Moen			Type kontakt Grunneigar 52/2 var med på delar av den naturfaglege registreringa 20.07.2013. Før den tid var det telefonisk kontakt med vedkomande. Det har vore kontakt med tidlegare brukar i ettertid.	

MÅL:

Hovudmål for lokaliteten:

- Lokaliteten har som einaste føremål å leggja tilhøva til rette slik at dei to førekomstane av solblom som finst på lokaliteten kan få gode livsvilkår og moglegheit for å utvikle seg i positiv lei.
- Ein håpar vidare at to av dei tidlegare solblomlokalitetane som er omtala kan kome fram igjen, og at det kan kome til fleire lokalitetar når tilhøva blir betre.
- Dei delane som lar seg slå skal slåast etter dei prinsippa som gjeld for slåttemark med høg biologisk verdi så snart det ligg til rette for det.
- Dei delane som ikkje kan slåast skal etterbeitast (Beiting frå tidlegast når solblomen har spreidd frøa, dvs. seint i august eller i september).
- Slåttemarka skal liggja i eit ope landskap og kantsoner skal ikkje skuggast ut av skog og kratt.
- Slåttemarka skal ikkje gjødslast, sprøytast eller pløyast.
- Det skal ikkje nyttast tung traktorreiskap på lokaliteten. Til slått kan ein bruke tohjulsslåmaskin og ljå.

Delmål for lokaliteten:

- Dei to første åra er det eit mål å gjere om bringebærmarka til slåtteeng.
- Tredje året er det von om at bringebæra stort sett er nedkjempa, og meininga er då å utsette slåttetidspunktet slik at ein etter kvart kan slå ein gong mellom 15. juli og 15. august, med haustbeite etter 1. september.

Tilstandsmål artar:

- Populasjonar av solblom skal oppretthaldast eller helst utvidast.

Mål for nedkjemping av problemartar/gjengroing:

- Gran/edelgran langs austkanten bør fjernast, men det er truleg enklast å få til når skogen austafør skal hoggast.

Tiltak:

- Heile lokaliteten må gjerdast inn (og gjerne restareala inn mot eigedomsgrense og veg), slik at ein kan kontrollere når det går beitedyr på lokaliteten. I tillegg må ein dei første to åra gjerde inn 10 m² rundt både solblomlokalitetane. Oppdagar ein fleire solblomlokalitetar, skal desse gjerdast inn tilsvarande. Gjerda skal opnast opp for beiting frå 1. september.
- Dei to første åra er det eit mål å gjere om bringebærmarka til slåtteeng. Første år gjer ein dette ved å slå ned bringebæra og fjerne småskogen på arealet merka blått, og så sleppe beitedyr på. Når det er nedbeita kan ein jamne til med handreiskap der strukturen er dårleg, med sikte på at det kan slåast med ljå eller tohjulsslåmaskin seinare.
- Andre året slår ein området merka med blått i midten av juni og tidleg i august, og etterbeiter heile lokaliteten i september.
- Tredje året reknar vi med at ein har fått bukt med mesteparten av bringebæra, og ein vil då prøve å utsette slåttetidspunktet slik at ein etter kvart kan slå ein gong mellom 15. juli og 15. august, bakketørke graset minst to dagar og så fjerne høyet, med haustbeite av heile lokaliteten etter 1. september.
- Området merka med gult skal slåast ein gong mellom 15. juli og 15. august, graset skal tørke på bakken minst to dagar og så fjernast. Det er nødvendig med haustbeite etter 1. september.
-

AKTUELLE TILTAK:	Prioritering (år)	Kostnad	Kontroll: (Dato)
Generelle tiltak: Årleg slått ikkje før 15.07. og helst innan 15.08., bakketørk av graset og fjerning av høyet, gult areal	Årleg	600 kr/år	
Rydding av, skog, bringebær, jamning, beiting m.v., blått areal	2014	12000 kr	
Slått av areal merka blått 2 gonger	2015	4000 kr	
Slått av areal merka blått 1 gong	2016-2018	2000 kr/år	
Aktuelle restaureringstiltak, utover dei generelle: Inngjerding av lokaliteten, 310 m, med eit le, og 2 x 15 m til solblomlokalitetar	2014	340 x 75 kr = 25500 kr	
Fjerning av europalerk og småplanter av framande artar nemnt ovafor. Kvisten må fjernast.	2014	800 kr	
Aktuelle årlege skjøtselstiltak, utover dei generelle:			
UTSTYRSBEHOV: Tohjuls slåmaskin, ljà, høygaffel, rive, presenning, krafse			
OPPFØLGING: Skjøtelsplanen skal evaluerast innan, 5 år: Behov for registrering av spesifikke artsgrupper: Solblomlokalitetane skal teljast og nemnast i kvar årsrapport, og kontrollerast seinast i 2018			
Tilskot søkt år:		Søkt til:	
Tilskot tildelt år:		Tildelt fra:	
Skjøtelsavtale parter:			
ANSVAR: Person(-er) som har ansvar for iverksetting av skjøtelsplanen.			

Kjelder

Litteratur:

Direktoratet for naturforvaltning 2007. Kartlegging av naturtyper. Verdisetting av biologisk mangfold. Ny revidert utgave av DN-håndbok 1999-13 (under revisjon).

Jordal, J. B. 2005. Kartlegging av naturtypar i Fræna kommune. Rapport J. B. Jordal nr. 5-2005. 140 s

Moen, A. 1998. Nasjonalatlas for Norge. Vegetasjon. Statens kartverk.

Munnlege kjelder:

Tor André Weness Syltesether, 6440 Elnesvågen, tlf 400 16 635
Ottar Moen, 6440 Elnesvågen, tlf. 71 26 56 27

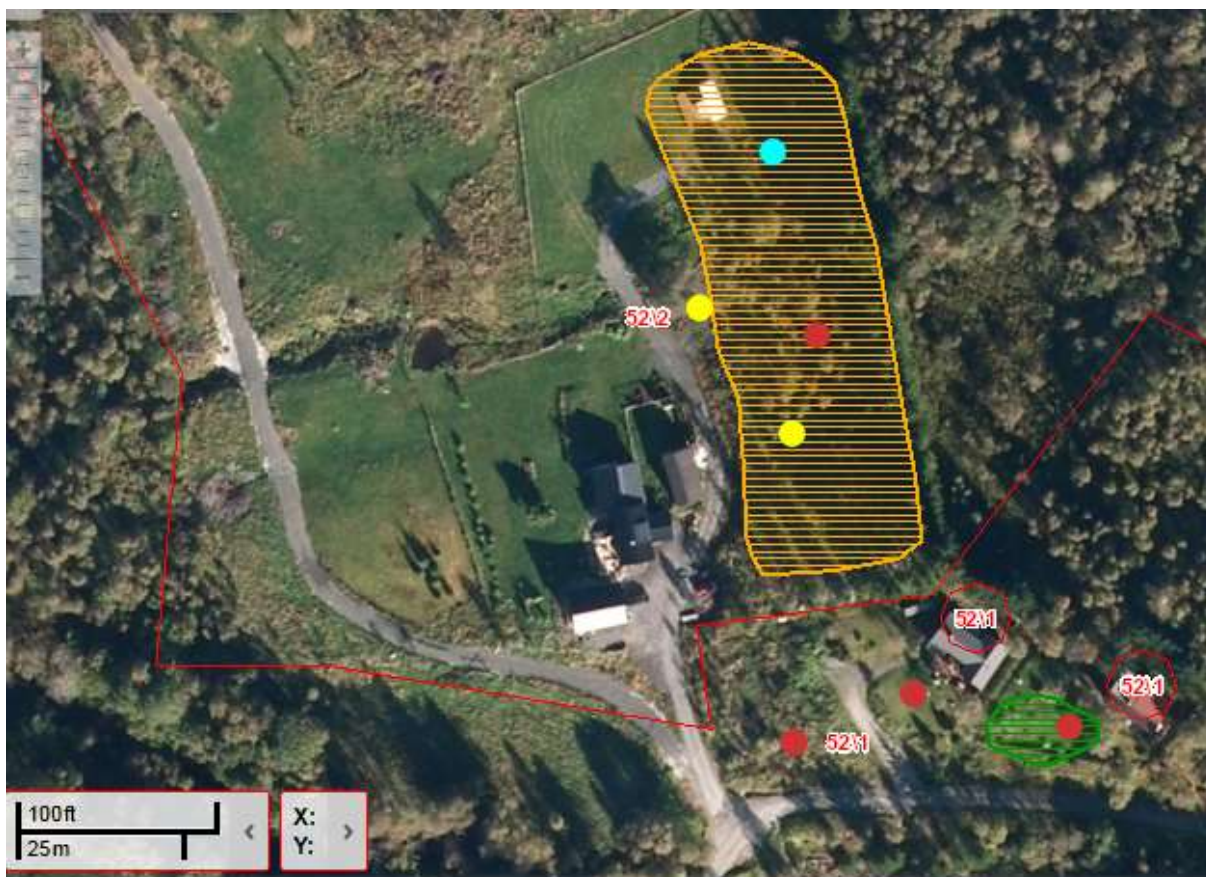
Internett:

Dato	Nettstad
08.10.13	Miljødirektoratet, Naturbase
08.10.13	Artsdatabanken, Raudlista, Artskart og NiN

Ortofoto/kart

Figur 2. Frå Gislink. Lokaliteten er markert med raudt. Gult område er den delen av lokaliteten som har ein viss slått i 2013. Blått område er restaureringsområdet der ein legg opp til slåttemarkssjøtsel.

Figur 3. Frå Gislink. Den tidlegare avgrensinga av lokaliteten med oransje raster. Raude prikkar er dellokalitetar av solblom i området, den eine av desse ligg i ein lokalitet av typen småbiotopar (grønt raster). Gule prikkar gjeld tidlegare observerte dellokalitetar som ein ikkje har funne igjen i 2013. Lys blå prikk gjeld ein mogleg lokalitet som skal ha vore nærare bekken, ifølgje Ottar Moen. Denne er heller ikkje observert i 2013.

Figur 4. Gule ringar markerar observasjonar lagt inn på www.artsobservasjoner.no i 2013. Raud ring gjeld solblom inne på den gamle lokalitetsavgrensinga.

Bilete

Figur 5. Foto; Øystein Folden © 20.07.2013. Biletet er tatt omtrent midt på lokaliteten og i austre del, der det sto ein solblom i blomst. I tillegg var det åtte bladrosettar. Stien mellom tunet og brønnen har gått omtrent her.

Figur 6. Foto; Øystein Folden © 20.07.2013 Biletet er frå den nordre delen av lokaliteten, sett sørover. Mellom grusvegen og gjerdet er det slått noko, men avlinga blir fjerna utan tørk på bakken. Det går ein liten bekk gjennom området, og det er litt tendens til fukteng.

Figur 7. Foto; Øystein Folden © 20.07.2013. Dette er nordre del av restaureringsarealet, men grusområdet og tønna ligg utanom. Det er omtrent i området med grus at det kan ha vore ein dellokalitet med solblom då Jordal var på staden i 2002.

Figur 8. Foto; Øystein Folden © 20.07.2013 Omtrent midt i lokaliteten, sett mot sør. Austre kant av restaureringsarealet er omtrent i venstre biletkant. Bjørka nærast står i området der det var observert ein dellokalitet av solblom i 2002.

Figur 3. Foto; Øystein Folden © 20.07.2013. Heilt sør i den nye lokaliteten, der ein fann solblom. I dette området er det viktig å få fjerna mesteparten av trea og alt kratt. Etter kvart håpar ein at det lar seg gjere å slå nokre flekkar i området, og at resten kan etterbeitast når solblomen har modne frø.

Artsliste

Karakterartar med utheva skrift.

Bjønnekam, bjørk, bleikstarr, blokkebær, blåbær, blåklokke, blåknapp, bringebær, bråtestarr, einer, engfrytle, enghumleblom, engsyre, firkantperikum, flekkmariland, geitrams, geitsvingel, **grov nattfiol**, **gulaks**, gullris, **harerug**, heisiv, hengeving, hestehov, klokkevintergrønn, krattmjølke, kvitbladtistel, legeveronika, liljekonvall, mjødurt, myrtistel, nikkevintergrønn, raud jonsokblom, reinfann, rogn, ryllik, ryllsiv, røsslyng, skogburkne, skogsnelle, skogstjerne, skogstorkenebb, **smalkjempe**, smyle, småmarimjelle, **solblom** (VU, to lokalitetar, 1 + 8 blomstrande), stormarimjelle, **sumphaukeskjegg**, sølvbunke, teiebær, tepperot, tiriltunge og øyrevier.

Veiledning til skjøtelsplanskjemaet, B- Spesiell del.

Skjema B- spesiell del er delt opp i tre hoveddeler: Søkbare egenskaper (for Naturbase), Områdebeskrivelse (for Naturbase og som grunnlag for skjøtelsplan) og Skjøtelsplan. For søkbare egenskaper er det viktig at de begrepene og kodene som er oppgitt brukes. Områdebeskrivelse og beskrivelse av skjøtsel skal være ren tekst som ikke blir søkbar. For mer utfyllende forklaringer, se DN-håndbok 13 2. utgave 2006 <http://www.dirmat.no/content.ap?thisId=500031188&language=0>

Søkbare egenskaper:

Områdenavn: Offisielle stedsnavn etter vedtatte rettskrivningsnormer, dvs. normalt navn fra kartblad i M711-serien. Ved bruk av navn fra økonomisk kartverk oppgis i tillegg nærmeste stedsnavn på M711-kart. Eventuelt med støttenavn i tillegg (d.v.s. lokale stedsnavn som ikke står på kart, eller områdenavn).

Områdenr.: Løpenummer. Nummeret skal være unikt (to geografisk atskilte områder kan ikke ha samme nummer) og vil i en fylkes-/nasjonal sammenstilling starte med kommunenummeret.

ID i Naturbase oppgis hvis området ligger i Naturbase fra før.

Registrert av: (Inventør/kartlegger): Angi alle som har vært med på å fremskaffe primærdata i felt.

Tidligere registrert: Angi årstall for ev. tidligere kartlegging av lokalitet. Få fram om lokaliteten har blitt undersøkt gjentatte ganger. Referanse til rapporter settes opp under Kilder mot slutten av dokumentet

Naturtype: Etter DN-håndbok 13 om naturtypekart-legging. **Utforming(er):** Etter DN-håndbok 13. usikkerhet m.m. utdypes i områdebeskrivelsen. **Mosaikk:** En lokalitet kan inneholde en småskala mosaikk som det er vanskelig å avgrense, og der avgrensingen har liten praktisk betydning for planlegging og forvaltning. Lokaliteten plasseres da i den naturtypen det er mest av, eller den som er viktigst. Andre naturtyper eller utforminger som forekommer på lokaliteten registreres som mosaikk (tilleggsnaturtyper/-utforminger, helst med prosentandeler).

Verdi: A, B, C. Usikkerhet og gradering angis i områdebeskrivelsen.

Stedkvalitet: Avgrensingens nøyaktighet beskrives i 5 kategorier. Sett kryss.

Påvirkningsfaktorer (tekniske inngrep m.m.): Etter liste i vedlegg 11 i DN-håndbok 13.

Tilstand (hevd): For kulturbetingete lokaliteter oppgis tilstanden etter 5-gradert skala. Sett kryss. Under tilstand i områdebeskrivelsen nedenfor ønskes en mer utfyllende beskrivelse.

Bruk: For kulturbetingete lokaliteter oppgis *nåværende* bruk. Sett kryss. I områdebeskrivelsen nedenfor ønskes en mer utfyllende tekst om tidligere og nåværende skjøtsel.

Områdebeskrivelse

Områdebeskrivelse: Skal være forvaltningsrettet, tilpasset brukeren og må være tilstrekkelig til å kunne begrunne valg av naturtype, verdi og skjøtels- og restaureringstiltak som skal ivareta lokaliteten.

Innledning: Opplysninger om kartleggingen/ skjøtelsplanarbeidet. I hvilken sammenheng kartleggingen er gjort, hva som er gjort tidligere, om den nye beskrivelsen supplerer eller erstatter tidligere beskrivelser og lignende.

Beliggenhet og naturgrunnlag: Geografisk beliggenhet og supplerende opplysninger til kartet, evt. buffersone beskrives. Hvor nøyaktig er avgrensingen? Sistnevnte kan variere, både som følge av kartleggingsmetodikk og naturgitte årsaker, og det bør skilles mellom disse to faktorene. Viktige topografiske og geologiske forhold. Viktige naturgitte faktorer som påvirker økosystemets stabilitet (skogbrann, flom, nedbør/luftfuktighet, vind).

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper: Supplerende opplysninger om naturtyper, utforminger og mosaikk oppgis her, samt supplerende opplysninger om truede vegetasjonstyper og evt. andre viktige vegetasjonstyper. Hvis naturtyper/vegetasjonstyper som ikke er prioriterte er inkludert, skal dette nevnes og begrunnes (f.eks. av arronderingsmessige årsaker).

Artsmangfold: Typiske/karakteristiske/dominerende arter. I hagmark/lauveng bør ulike treslag angis, samt deres mengdefordeling. I tillegg kan arter som supplerer eller spesifiserer ytterligere i forhold til naturtype-/vegetasjonstypebeskrivelsen nevnes. Alle sjeldne, kravfulle og rødlistede arter skal listes opp med antall/mengde for artene, samt funnhistorikk.

Bruk, tilstand, påvirkning: Utfyllende opplysninger om tilstand, inngrep, andre påvirkningsfaktorer, historikk og bruk. **Bruk:** Nåværende og tidligere bruk skal beskrives. For tidligere bruk menes tradisjonell drift, (helst tilbake til før krigen). Kontinuitet i bruk/ikke bruk: Angi perioder (årstall) med ev. opphør av drift. Perioder (årstall) med ev. intensivering av drift, eks: flere slåtter pr år, økt gjødsling (type og mengde gjødsel med mer). For *tilstand* angi her eventuell avvikende skjøtsel: Slått men gresset ligger igjen, slått ved plenklipping, bare beiting osv. For slåttemyr er grøfting og slått viktig. For kystlynghei er brenning og beiting viktig. Noter type gjengroingsarter og grad av gjengroing. Avgrens gjerne på ortofoto arealer med preg av forfall. NB: (Dette blir supplerende opplysninger til rubrikken *hevd* ovenfor) Påvirkningsfaktorer kan i tillegg registreres som søkbar egenskap for alle naturtyper. For kulturlandskap kan bruk registreres som søkbar egenskap.

Fremmede arter: Forekomst og tiltak. (hvor de vokser avmerkes på ortofoto/kart).

Kulturminner: Forekomst av spesielle kulturminner i lokaliteten, eks bakkemurer, steingjerde, stakksneis osv.

- Skjøtsel og hensyn: Skjøtsel er aktive tiltak for å fremme naturverdiene. Hensyn er passive tiltak for å unngå skadelige aktiviteter for lokaliteten, eller visse former for bruk/inngrep som ikke vesentlig påvirker de naturverdiene som skal ivaretas. Konkrete forslag og behov for å ta spesielle hensyn utenfor lokaliteten bør det nevnes her. Det gis her en kortere oppsummering av det som skrives i skjøtelsesplanen om mål for skjøtsel, tilstand, skjøtselstiltak, tidsplan m.m.
- Del av helhetlig landskap: Sammenheng med andre områder innenfor et større areal. Det vil ofte være aktuelt å vise til nærmere beskrivelse i dokument eller kilde på faktaarket.
- Verdibegrunnelse (Obligatorisk): A, B eller C. Angi kort hvilke faktorer som i størst grad bidrar til verdien som er satt. Eventuell usikkerhet i forhold til verdien bør nevnes. Eventuelle utviklingstrekk som støtter verdivalget, nevnes. Om lokaliteten har endret verdisetting siden forrige registrering bør dette begrunnes her. Restaureringspotensialet til lokaliteten bør inn i verdivurderinga, om (deler av) enda er i forfall.
- Merknad: Her kan det legges inn uthevet kommentar om at lokaliteten må oppsøkes på nytt, at avgrensingen er for unøyaktig m.m..

Skjøtelsesplan

Dato skjøtelsesplan: Dato for ferdigstilt skjøtelsesplan.

Utformet av: Navn på ressursperson som har skrevet planen ev hvem som har veiledet skjøtelsesplanarbeidet.

UTM: Sett inn koordinater for midtpunkt i polygonet, **Gnr/bnr:** Oppgi alle gårds og bruksnummer innen lokaliteten som skjøtelsesplanen gjelder for. (Kan bli mange for store lokaliteter som kystlynghei. Her kan dere få hjelp av kommunen).

Areal (nåværende og etter evt. restaurering): Oppgi areal på lokaliteten ved registrering, om aktuelt angi også areal etter at restaureringstiltak er gjennomført dersom dette vil endre på arealstørrelsen.

Del av verneområde: Det skal noteres om området ligger helt eller delvis innenfor et verneområde.

Kontakt med grunneier/bruker: Det er meget viktig å holde god dialog med grunneier/ev. bruker under hele skjøtelsesplanprosessen, slik at skjøtelsesplanen blir konkret og tilpasset grunneierens behov, kapasitet og drif. Det skal dokumenteres at skjøtelsesplanskriver har hatt denne dialogen, og med hvem dialogen er ført.

Mål: Deles opp i hovedmål, delmål, ev. mål for delområder, samt tilstandsmål for enkelte arter. Rødlistearter, karakterarter, totalt antall arter. Konkretiseres med % økning innen et tidsrom, eks innen 10 år. Er lokaliteten i god hevd vil det være et mål i seg selv å beholde dagens artsinventar og fordeling. Om området ligger innefor et verneområde og har konkrete bevaringsmål som vil påvirke skjøtselen så skal dette beskrives her.

Aktuelle tiltak: Deles opp i: *Generelle tiltak* (med henvisning til A: generell del i skjøtelsesplanen), *Aktuelle restaureringstiltak, utover de generelle* dvs restaureringstiltak som er nødvendig for konkret denne lokaliteten og som ikke er beskrevet i den generelle delen. Det kan være behov for brenning, ringbarking, tidspunkt for tiltak, midlertidig plassering av kvisthauger, bekjemping av problemarter, eller spesielle *hensyn* knyttet til kulturminner, styvingstrær, hi/reir, fuktområder, adkomst til lokalitet, utkjøring av tømmer/ved, eiendomsstruktur osv.

Til sist; *Aktuelle årlige skjøtselstiltak, utover de generelle*. Eks spesifikke lokale slåttetidspunkt, behandling av høyet, bortkjøring, slått hvert år eller sjeldnere, ev før- og etterbeite, hva slags dyr, antall beitedyr, ev. tidsperioder for beiting. Lauving/styving; tidspunkt, behandling av kvister osv.

Utstysbehov: Spesielle behov for utstyr til skjøtsel/restaurering.

Oppfølging: Det bør angis årstall for evaluering av tiltakene igangsatt etter skjøtelsesplanen. Om det er aktuelt med supplerende registrering av spesifikke artsgrupper så nevnes dette her.

Tilskudd/skjøtelsesavtale: Gi opplysninger om det er søkt midler RMP, SMIL ev andre miljømidler, samt opplys om det foreligger skjøtelsesavtale og hvor lenge den gjelder.

Ansvar: Navn på person(-er) som har ansvar for iverksettelse av skjøtelsesplanen, eks grunneier/bruker for gjennomføring av tiltak, samt person i forvaltningen for oppfølging av skjøtelsesavtaler med mer.